

Světový den mokřadů a Ramsarská úmluva

Od r. 1997 si 2. února každoročně připomínáme Světový den mokřadů. Toto datum bylo zvoleno proto, že toho dne r. 1971 byla v iránském městě Ramsaru na břehu Kaspického moře uzavřena mezinárodní Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam především jako biotopy vodního ptactva. Od 90. let se však její působnost rozšířila na jakékoli mezinárodně významné mokřady. Tato úmluva, zvaná Ramsarská, vstoupila v platnost v r. 1975 jako první z ekologicky zaměřených mezinárodních konvencí. Poskytuje pevný rámec pro působnost národních vlád a spolupráci mezi nimi při ochraně a udržitelném využívání mokřadů a jejich zdrojů.

Posláním Ramsarské úmluvy je „ochrana a rozumné využívání všech mokřadů pomocí místních a národních aktivit a mezinárodní spolupráce, jako příspěvek k dosažení trvale udržitelného rozvoje světa.“ Vymezuje mokřady velmi široce: týká se jezer a řek, močálů nelesních i lesních a lužních lesů, zamokřených travinných porostů, rašelinišť (vrchovišť i slatinišť), oáz, brakických vod, říčních delt, přímořských slanisek a mangrovů a různých dalších ekosystémů na mořském pobřeží, ale i korálových útesů a také lidmi vytvářených mokřadů, jako jsou rybníky, přehradní nádrže, zatopené pískovny a lomy nebo rýžová pole.

Stojí zato zastavit se u principu „rozumného“ využívání mokřadů. Už jen proto, abychom si uvědomovali, zda s mokřady podle něj zacházíme. Ramsarská úmluva to definuje jako udržování ekologického stavu mokřadů jako specifických ekosystémů, ve shodě s principy trvale udržitelného rozvoje. Rozumné využívání tvoří základ této konvence, jak mají lidé zacházet s mokřadními ekosystémovými statky a službami. Hlavními ekosystémovými statky mokřadů jsou samozřejmě voda, dále např. ryby, rákosí a rašelina, i když její těžbu je žádoucí co nejvíce omezit. Rašeliniště jsou totiž významným úložištěm uhlíku odebraného rašeliništními rostlinami při fotosyntéze z ovzduší. Mezi hlavní ekosystémové služby patří např. udržení vody v krajině, příznivý vliv na podnebí daný velkým výparem (evapotranspirací), jenž spotřebovává většinu tepla ze slunečního záření dodávaného na tyto lokality, dále ovšem pohlcování nadbytečného oxidu uhličitého z ovzduší. V neposlední řadě mokřady poskytují stanoviště jinde se nevyskytujícím nebo vzácným druhům rostlin (např. rašeliníky, rosnatky a jiné masožravé rostliny, mnohé vřesovcovité a šachorovité), živočichů (např. reliktní druhy motýlů, vodní ptactvo, bobří), hub (zejména druhy žijící v mykorrhize s rašeliništními rostlinami)

a mikroorganismů (např. četné dvojčatkovité řasy, sírné, železité a metanogenní bakterie). Rozrůzněnost mokřadních stanovišť je odpovědná za velkou druhovou rozmanitost, zejména mezi vodními a bažinnými živočichy, vodními řasami a sinicemi. Některé z těchto druhů mají v mokřadním ekosystému jen úzce vymezené niky. Proto si mokřady zaslouží naši úctu, ochranu a zacházení výhradně „rozumně“ tak, jak to vyžaduje Ramsarská úmluva.

Ramsarská úmluva má ve světě široký ohlas: do současné doby k ní přistoupilo 159 smluvních stran (států), s 1 883 „ramsarskými“ mokřady na ploše 1 851 349 km². Svobodné Československo k ní přistoupilo teprve v r. 1990 jako jeden z posledních evropských států, přestože jsme na důležitost smlouvy upozorňovali vládnoucí místa již od 70. let. Komunistický režim ji zřejmě považoval za ekonomicky a politicky nežádoucí. Po rozdělení Československa přijala Česká republika závazky Ramsarské úmluvy. Dnes máme celkem 12 „ramsarských“ lokalit mezinárodního významu: Šumavská rašeliniště, Třeboňská rašeliniště, Krkonošská rašeliniště, Krušnohorská rašeliniště, Třeboňské rybníky, Novozámecký a Břežský rybník, Lednické rybníky, Mokřady dolního Podyjí, Litovelské Pomoraví, Poodří, Mokřady Liběchovky a Pšovky, Podzemní Punkvu.

Trvale působící sekretariát Ramsarské úmluvy sídlí ve švýcarském městě Gland u Ženevského jezera. Představitelé smluvních stran se scházejí každé tři roky na konferencích, z nichž poslední se konala v jihokorejském městě Čangvonu v r. 2008. Na setkáních se mimo jiné hodnotí plnění úmluvy jednotlivými smluvními stranami.

Zvláštní pozornost se věnuje „ramsarským“ lokalitám, jež se octly na tzv. Montreuxském seznamu lokalit – na nichž nastaly, probíhají, nebo hrozí změny jejich ekologického stavu následkem technologického vývoje, znečištění, vodních stavů aj. Není příliš radostné, že z 12 našich lokalit jsou v Montreuxském seznamu uvedeny čtyři: Třeboňské rybníky, jejichž ekologický stav ohrožuje příliš intenzivní obhospodařování; Mokřady dolního Podyjí, Poodří a Litovelské Pomoraví kvůli zatím naštěstí vzdáleným záměrům vybudovat kanál Dunaj – Odra – Labe, a poslední z těchto tří lokalit také kvůli hrozbě nadměrných odběrů tamní podzemní vody. Řídící orgány Ramsarské úmluvy samozřejmě vyzývají smluvní strany, tedy i nás, k nápravě.

Kromě péče o „ramsarské“ lokality se konvence stará o větší počet rozličných vzdělávacích, osvětových, výzkumných a dalších programů. Ve většině zemí působí národní komitety. Český komitét a jeho expertní komise jsou podřízeny Ministerstvu životního prostředí ČR a spolufinancovaly již dva mezinárodní kurzy UNESCO o ochraně a využívání mokřadů, které se konaly v Třeboni v letech 2007 a 2009. Na příští rok (2011) se plánuje další kurz, poněkud více zaměřený na projekty obnovy mokřadů. A je naděje, že uvedená mezinárodní setkání se budou u nás vždy jednou za dva roky opakovat, čímž vzroste význam naší republiky jako mezinárodně uznávaného centra pro výzkum, ochranu a trvale udržitelné využívání mokřadů.

1 Aluviální tůň Radka v nivě řeky Lužnice na Třeboňsku zachycuje záplavové vody a hostí četné druhy řas a planktonních i bentických živočichů.
Foto D. Pithart

